

Чорнобильський злочин Радянського Союзу У Чернігові представили книгу «Чорнобильське досьє КГБ»

5 грудня в обласній бібліотеці ім. В. Короленка ліквідатори, представники громадськості, учні Чернігівського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою та журналісти взяли участь у презентації нової книги «Чорнобильське досьє КГБ. Суспільні настрої. ЧаЕС у поставарійний період: збірник документів про катастрофу на Чорнобильській АЕС». Його упорядники Олег Бажан, Володимир Бірчак, Геннадій Боржак – відомі українські історики.

У виданні Галузевого державного архіву Служби безпеки України, Інституту історії України НАН України та Українського інституту національної пам'яті зібрано і вперше оприлюднено 210 документів 1986–1991 рр., що висвітлюють постчорнобильське життя – суспільні настрої, заходи з ліквідації наслідків аварії. Наведено приклади інформування радянськими органами держбезпеки відповідних партійних інстанцій про стан ЧаЕС.

Представляючи книгу, Сергій Бутко, співробітник Українського інституту національної пам'яті, наголосив: «Це видання з раніше невідомими для дослідників і громадськості секретними документами з'явилося завдяки Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років», прийнятому в 2015 році».

Він звернув увагу на наступне: «Тогочасна влада байдуже ставилась до долі людей, не вболівала за них. Яскравий приклад – витяг зі звіту спецслужб за 11 травня 1986 року: «За даними Шевченківського РВ УКДБ адміністрація Київської області та 25 лікарень, ґрунтуючись на вказівці Міністерства УРСР (нібито наказ № 24с від 11.05.86 р.) в історіях хвороб пацієнтів з ознаками «променева

хвороба» вказують діагноз «вегетосудинна дистонія». Між тим подібні вказівки в майбутньому спричинили до плутанини при призначенні постраждалим лікування, діагностиці, а також при вирішенні питання про інвалідність та встановлення пенсії».

Сергій Горобець, кандидат історичних наук, також співробітник УІНП, навів конкретні приклади, як Комітет держбезпеки прагнув применшити масштаби трагедії, приховати правду: «На початку травня 1986-го було складено довгий перелік із 26 пунктів щодо подій на АЕС, які підлягають засекреченню. Під гриф «таємно» підпадало практично все: причини аварії на 4-му енергоблоці, інформація про характер та обсяги руйнувань, рівень радіоактивного забруднення, діапазон дезактиваційних робіт, статистика захворювань на променеву хворобу, факти масового отруєння та епідеміологічних захворювань, пов'язаних з аварією, навіть дані про обсяг державних капіталовкладень на консервацію 4-го енергоблоку. Також заборонялося розголошувати найменування організацій та кількість працівників, задіяних на роботах із ліквідації наслідків аварії. Навіть важко уявити, про що ж тоді взагалі можна було говорити.

Вже 27 квітня в усі райвідділи КГБ по місту Києву та Київській області пішли суворі вказівки вести рішучу боротьбу з «розповсюджувачами провокативних і панічних чуток». Зокрема, двічі на день доповідати «скільки виявлено базис» і скільки проведено попереджувальних бесід. Наприклад, тільки за 13-15 травня 1986 р. у Києві виявлено 23 так звані «базис» і проведено 270 попереджувальних бесід».

Володимир Олексієнко, керівник Чорнобильського культурно-інфор-

маційного центру області, навесні 1986-го проходив строкову військову службу в особливому загоні внутрішніх військ – щось на зразок особистої гвардії тодішнього першого секретаря КПУ Володимира Щербицького. 27 квітня їх підрозділ прибув у Прип'ять у всеозброєнні – готувалися захищати будівлю міському комуністичної партії від можливого штурму переляканих громадян. Однак населення ніякої ворожості не проявляло, тож солдати організували евакуацію мешканців і патрулювали вулиці спустілого міста. І час від часу вони помічали за собою «наружку» міліції, що визирала з-поза будинків – за солдатами також слідкували.

Іван Осадців, завідувач поліклінічним відділенням комунального закладу «Чернігівський обласний центр радіаційного захисту та оздоровлення населення» та один із співзасновників обласної громадської екологічної організації ще у 1990-му, в ті трагічні дні лікував опромінених ліквідаторів аварії на ЧаЕС. Йому також довелося мати справу з ретивими співробітниками КГБ, які вимагали не вживати діагноз «променева хвороба». Сумлінням лікарям доводилося вдаватися до різних хитрощів, аби подальшому лікуванню постраждалих від радіації медики чітко знали, з чим мають справу.

Саму цю книгу у паперовому вигляді читач може знайти поки що тільки в бібліотеці імені В. Короленка. А в електронному вигляді її можна вільно скачати на сайтах бібліотеки або Українського інституту національної пам'яті.

Олександр МАЙШЕВ,
член Національної спілки
журналістів України
Чернігів

Заборонені фото СРСР

Ці фото зроблені фотографами Володимиром Воробйовим і Володимиром Соколаєвим. Знімками поділився у своєму блозі Максим Миревич.

Вони показують інше життя в Радянського Союзу, ніж пафосні радянські фільми. Саме за це знімки і були в СРСР заборонені.

Радянський магазин. Фотознімок називається «М'ясо привезли». Ось — ставлення до людей і продуктів.

Робітнича їдальня будівельників сталеплавильного цеху. 1981 рік. Радянські їдальні були неймовірно злидненими.

«Портрет з покупками».

Бригада колгоспниць слухає виступ артистів пересувної агітбригади, 1980 рік.

Радянські алкоголіки.

«Злити Україну з Росією». Як і чому Кремль створену ним УСРР ліквідував

10 Та все ж виїхали усі і без втрат. 8 вересня на урядово-партійному засіданні, що відбулося на пароплаві «Бородіно» у м. Гомелі, місцем перебування Ради оборони (по суті - єдиного на той час урядово-партійного центру УСРР) призначили Чернігів.

Олександра Коллонтай

Про Коллонтай тоді ухвалили окреме рішення: «З огляду на ситуацію, що склалася, звільнити т. Коллонтай від обов'язків нарком пропаганди та відправити в розпорядження ЦК РКП».

Втім, вона була не одною такою, що самовільно втекла з Києва. Так само вчинили і з іншими - звільнили «усіх наркомів, що виїхали, а саме т.т. Шліхтера, Коллонтай, Зубкова, Рейхеля, Менжинського і Жарко». Про механізм евакуації, в тому числі і про заручників, через кілька днів розповіла газета

«Рада», що недовго встигла повиходити у вересні 1919-го.

Вже 10 вересня про українські справи у Москві на засіданні оргбюро ЦК РКП(б) доповідав представник ЧК в Україні Яків Петерс. Його висновок і був покладений в основу подальших рішень: «Фактичне скасування центральних українських апаратів створює умови для подальшого проведення централізації у всеросійському масштабі. [...] ми вважаємо, що сучасний політичний момент диктує нам потребу обов'язково зберегти український уряд як політичний прапор. З цього приводу існує цілком одна думка між членами уряду та членами Центрального комітету партії. Імперіалістично-реакційному централізмові Денікіна і буржуазній самостійності Петлюри ми маємо протиставити політику нашого радянського федералістичного централізму». Такий собі «гарячий лід» як основа управління Україною...

11 вересня «Питання про Український уряд» розглянуло політбюро ЦК РКП(б). Вирішили: «Ліквідувати увесь урядовий апарат, зберігаючи існування уряду номінально».

Керівництво УСРР у вересні 1919-го незадовго до розпуску РНК урядових структур УСРР

Через 10 днів це рішення було уточнене на розширеному засіданні членів ЦК РКП(б). З української сторони був присутній Християн Раковський. В ухвалі Кремля відзначалося, що формальне існування уряду УСРР та ЦК КПУ зберігається, а представниками ЦК КПУ затверджувалася «трійка» у складі Х. Раковського, Г. Петровського та А. Йоффе. Водночас ліквідувався весь урядовий апарат, а від імені українського уряду «виступає, коли потрібно, Раковський, який переїжджає до Москви і зберігає лише невеликий секретаріат з українських справ». Інші працівники мали бути розподілені по російських губерніях. Незабаром незайняті частини України у партійному та державному відношенні були напряму підпорядковані Москві.

Таким чином, у вересні 1919-го про уряд радянської України як «фікцію шкідливу» мова вже не йшла. Тепер його зберігали як «політичний прапор» у боротьбі за Україну. Попередній досвід дався взнаки та й дії денікінців свідчили про те, що такий уряд буде потрібен. У Кремлі небезпідставно сподівалися, що Денікін «обламає об Україну зуби».

Втім, від ідеї взагалі скасувати радянську українську державність більшовицькі керманічі ще не відмовилися. Рішення лише перенесли.

Геннадій ЄФІМЕНКО
історик, старший науковий
співробітник Інституту
історії України НАНУ
Сайт Dsnews.ua («Деловая
столица»), 23. 09. 2019